

УДК: 159.923.2 – 053.6.

ЛАВРІНЕНКО Віталій Анатолійович

*асистент кафедри психології Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г.Короленка*

ВІДОБРАЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ СУБКУЛЬТУРИ В СМИСЛОВИХ КОНСТРУКТАХ ПІДЛІТКІВ- НЕФОРМАЛІВ

У статті аналізуються особливості відображення феномену субкультури в смислових конструктах підлітків-неформалів. Проаналізовані основні теоретичні підходи до розуміння специфіки конструювання смислів підлітками та залежність ціннісно-сміслової свідомості молоді від референтної соціальної інтеракції. Висвітлені результати емпіричного дослідження смислових конструктів, у яких відображена роль субкультури у формуванні ціннісно-смілової свідомості підлітків. Представлений аналіз даних конструктів відповідно до критеріїв наповненості змістом смислової сфери підлітків та емоційної оцінки молоддю ролі субкультур у житті.

Ключові слова: *ціннісно-смілова свідомість, субкультура, підлітки-неформали, смисловий конструкт, наративи.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження проблеми відображення феномену субкультури в смислових конструктах підлітків-неформалів зумовлена двома чинниками. По-перше, останніми роками відбулося зростання кількості неформальних угруповань, у яких підлітки проводять час, реалізують потребу у міжособистісному спілкуванні, засвоюють соціальні норми і правила. По-друге, підліткам-неформалам властиві специфічні психологічні особливості, зумовлені активною участю в діяльності неформальних об'єднань. За результатами проведених раніше досліджень, нами визначено, що такі підлітки характеризуються особливими мотиваційно-ціннісними орієнтаціями, зниженим рівнем адаптованості, соціальної компетентності та ригідністю емоційних переживань, що відображаються на становленні їх життєвих смислів. При цьому, смілова сфера підлітків-неформалів дифузна спрощена, характеризується порушенням ієрархічності системи цінностей та особистісних смислів, що відображається в порушенні смислової регуляції поведінки і діяльності.

Стосунки молоді, що входить до складу неформальних об'єднань з оточуючими, часто характеризуються конфліктами, протиріччями та негативними установками. Це перешкоджає гармонійному розвитку та реалізації потенціалу особистості і базуються на негативних

сміслових настановах, які виступають результатом упорядкування їх внутрішнього світу та виражаються у семантичних конструктах їх мови. Саме в мові відбувається конструювання смислової реальності підлітками, осмислення ними життя. З огляду на це, питання формування ціннісно-сислової свідомості підлітків під впливом соціального оточення (у тому числі і неформальних угруповань) є актуальним на часі і вимагає вирішення.

Мета даної статті – проаналізувати психологічні особливості відображення феномену субкультури у сміслових конструктах підлітків-неформалів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішення проблеми вираження проявів життєвої кризи в ціннісно-смісловій свідомості підлітків пов'язано з розглядом смислів особистості, як осередку її життєвої активності (К.О. Абульханова-Славська [1], Г.О. Балл [2], Б.С. Братусь [4], Д.О. Леонтьєв [10]). Так, смисл розглядається як універсальний спосіб упорядкування свідомості, інтерпретації життєвого досвіду особистості та життя в цілому.

При цьому важливою особливістю життєвих смислів і цінностей підлітків є, з одного боку, їхня залежність від умов соціальної взаємодії (принцип «буттєвого опосередкування смислової реальності»), з іншого – провідна роль ціннісно-сміслових настанов підлітків у визначенні комунікативних орієнтацій та стратегій самовираження і самореалізації усвідомлення своїх життєвих смислів та спирання на них у життєдіяльності (Д.О. Леонтьєв [10]).

Усі компоненти ціннісно-сміислової сфери молоді особистості (особистісні смисли, смислові установки, цінності тощо) інтегруються у їхній ціннісно-смісловій свідомості. Феномен ціннісно-сміислової свідомості особистості досліджувався науковцями у контексті її навчальної діяльності. При цьому, Н.В. Дьяченко [7] та Ю.О. Баруліна [3] наголошують на тому, що ціннісно-сміслова свідомість особистості визначається як синтез глибинного мислення і предметного (істотного) мислення, що розглядаються як два феномени, що впливають один на одного. При цьому в ціннісно-смісловій свідомості узагальнюється досвід особистості, окреслюється її розуміння явищ оточуючого світу.

Формування ціннісно-сміислової свідомості молоді особистості (за З.С. Карпенко [8]) відбувається шляхом засвоєння представлених у соціальному макросередовищі ціннісних ідеалів, які заломлюються через відповідні уявлення референтної для підлітка малої групи (в тому числі і неформальних молодіжних об'єднань), в яку той включений як учасник сумісної діяльності зі спільним для її членів ціннісно-мотиваційним ядром. Таке розуміння шляху формування ціннісно-сміислової свідомості суб'єкту відображає основні положення культурно-історичного підходу (Л.С. Виготський), згідно якого особистість є продуктом суспільних відносин.

Конструювання смислової реальності підлітками відбувається за рахунок символічних систем, провідною з яких виступає мова. Усвідомлення соціальних стосунків та власних психологічних особливостей дітьми представляється у їхніх лінгвістичних побудовах, що існують лише у певних дискурсах, пов'язаних із дискурсами, пануючими в сучасній культурі.

Побудова смислових конструктів підлітками окреслюється в наративах – властивих особистості способах структурувати оточуючий світ. Втілення індивідуального досвіду підлітків у формі наративу (історій, розповідей) дозволяє їм осмислити свій досвід через більш широкий контекст, оскільки форма наративу, сама по собі передбачає історично опосередкований досвід міжособистісних відносин (Й. Брокмейер, Р. Харре [5]). У наративі підлітки обґрунтовують свої вчинки і вибудовують каузальні залежності між життєвими подіями, що сприяє укріпленню їх «Я-концепції». За допомогою наративів підліток вибудовує непротирічну картину власного «Я», що конструюється за допомогою соціальних відносин, виступає їхньою функцією (К.В. Седих [13]).

Конструювання наративів молодими особистостями виступає, з одного боку, механізмом ідентифікації і самоосмислення, а, з іншого, – надає їм ресурси для самопрезентації і виступає фундаментальним компонентом соціальної взаємодії.

Ідея об'єднання індивідуально-психологічних та культурологічних чинників у процесі формування ціннісно-смислової сфери молоді підтримує Р.Т.Р. Wong [18]. Зокрема, описуючи розроблену ним двофакторну модель розвитку смислової сфери, він визначає, що система особистісних смислів формується на перетині індивідуальних відмінностей та особистісних ресурсів, з одного боку, та культурних та контекстуальних впливів, з іншого. При цьому, контекстуальні впливи визначаються дослідником як конкретні соціально-психологічні умови, в яких перебуває особистість, і на тлі яких формуються її життєві смисли.

Система стосунків підлітка в неформальних об'єднаннях виступає певним середовищем, в якому конструється та формується його «Я», зникає розірваність між особистим та публічним «Я». Сконструйована у процесі міжособистісної взаємодії ідентичність підлітка несе в собі як відображення культурних і соціальних норм, так і відображення суб'єктивного погляду підлітка на власну історію (нاراتив).

Підсумовуючи ряд досліджень з даного питання (З.Б. Абросімова, І.П. Башкатов, Т.А. Гаврилова, І.В. Олейник, І.П. Пронін, В.С. Собкін, В.А. Соснін, І.Ю. Сундієв [9]), доцільно зазначити, що молодіжна субкультура часто відіграє роль специфічного «каналу зв'язку» між молодістю і суспільством, цивілізацією з властивою їй культурою. Через таку «зв'язну ланку» підліток отримує та інтеріоризує не лише знання закономірностей існування людини у світі,

засвоює відповідні соціальні ролі, а і віднаходить свій неповторний сенс життя, формує і кристалізує власне філософське бачення світу.

Молодіжні субкультури розкривають перед підлітками широкий спектр поглядів і переконань, цінностей і ідеалів. Вони, зазвичай, не виникають і не створюються ідеологами субкультур, а трансформуються з уже наявних у домінуючій культурі зразків і ідей; забезпечують процес осягнення світу молодою людиною. Тобто, молодіжні субкультури спираються на певні філософські погляди, трансформують їх, перетворюючи на власні основоположні ідеологічні постулати (Л.В. Шабанов [16]).

Тож, активна участь підлітків у діяльності неформальних об'єднань визначає специфіку осмислення ними життя. При цьому, питання впливу дискурсів субкультури на становлення ціннісно-сміслової свідомості підлітків та її ролі в осмисленні життя молоддю залишається актуальним та не визначеним.

Виклад основного матеріалу дослідження. У проведеному нами емпіричному дослідженні висвітлена специфіка впливу міжособистісної взаємодії в неформальних об'єднаннях на формування ціннісно-сміслової свідомості підлітків [9]. Нами визначені особливості структурних та змістовних аспектів ціннісно-сміслової свідомості підлітків-неформалів, осмисленість ними життя та прояви смисложиттєвої кризи серед такої молоді.

Дана стаття містить опис результатів емпіричного дослідження вираженості феномену субкультури у смислових конструктах неформалів, що дозволяє більш чітко зрозуміти значення міжособистісної взаємодії підлітків у формуванні їхньої ціннісно-сміслової свідомості. Дослідження особливостей конструювання ціннісно-сміслової свідомості підлітків у контексті їх ставлення до молодіжних субкультур здійснювалось у межах якісного феноменологічного інтерв'ю з наративним аналізом. Зокрема, порівняння смислових конструктів, що використані підлітками у описі свого відношення до неформальних рухів, представлені на рис. 1.

Як свідчать дані, представлені на рисунку 1, підлітки з двох досліджуваних груп по-різному осмислюють роль неформальної субкультури в житті молоді. Зокрема, у наративах підлітків-неформалів переважають позитивно емоційно забарвлені смислові конструкти, які відображають важливість неформальних рухів для молоді.

При цьому, можемо спостерігати наявність оберненого зв'язку у групах смислових конструктів, які характеризуються позитивною та негативною смисловою валентністю, і використані при описі свого ставлення до субкультур.

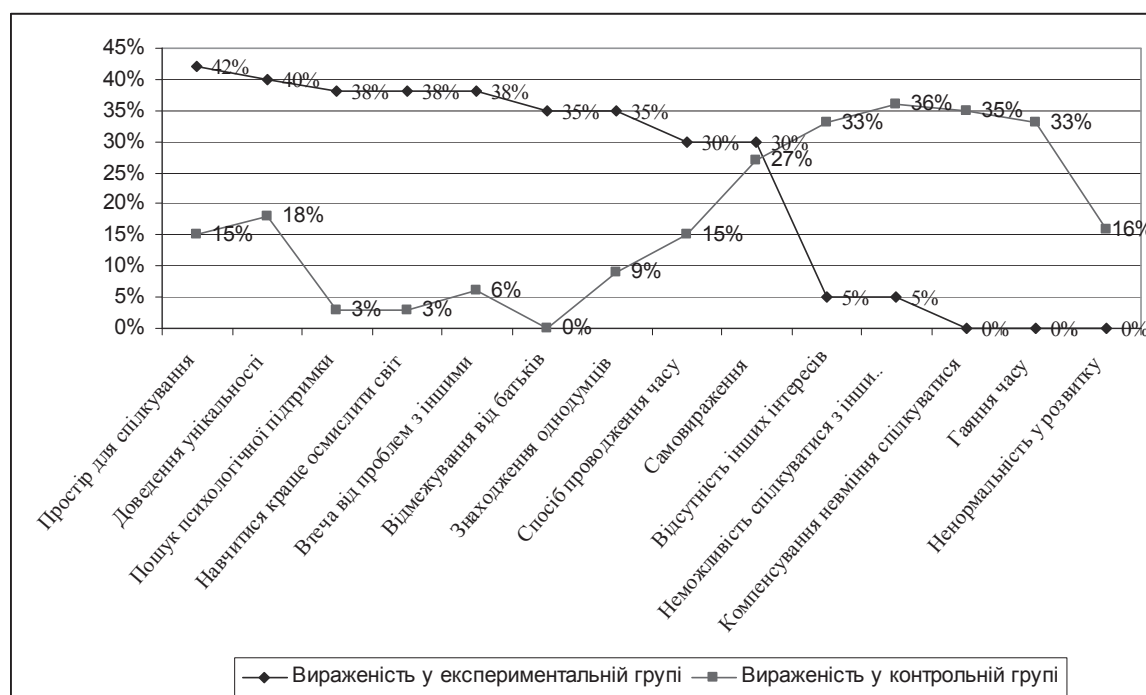

Рис. 1. Семантичні конструкти, які використані підлітками для опису ролі субкультур у їх житті

Зокрема, представники експериментальної групи оцінюють роль субкультури у їхньому осмисленні світу і житті за допомогою двох груп смислових конструктів.

Першу з них можемо означити як смислові конструкти, що відображають позитивне значення субкультури в осмисленні життя підлітків (у аналогії із поняттям Е. Фрома «свобода для...» [15]). Це такі смислові конструкти досліджуваних, як «простір для спілкування», «навчитися краще осмислити життя», «знаходження однодумців», «доведення унікальності». Такі смислові конструкти підлітків-неформалів дозволяють визначити субкультуру як особу для них референтну групу, що дає їм можливість розвивати свої комунікативні навички, самопрезентуватися, що окреслюється в чіткому осмисленні життя та розвитку ціннісно-смислової свідомості, її регуляційно-смислового компоненту зокрема.

Другу групу смислових конструктів, якими користуються підлітки-неформали в оцінці ролі субкультур у їхньому житті, можемо назвати як смислові конструкти, що відображають наявність психологічних проблем у стосунках із оточуючими. В даному випадку субкультура осмислюється підлітками як простір для компенсації нереалізованих прагнень та емоційної підтримки (у аналогії із поняттям Е. Фрома «свобода від...» [15]). Тобто наявність таких смислових конструктів у описах неформалів свідчить про їхні прагнення уникати спілкування з представниками сім'ї та формальної групи, що базується на негативному досвіді взаємодії. Такі прагнення підлітків виражаються в смислових конструктах «пошук

психологічної підтримки», «втеча від проблем з іншими» та «відмежування від батьків».

Відповідно до цього, можемо стверджувати, що активність підлітків у молодіжних субкультурах виступає чинником розвитку їх ціннісно-сислової свідомості. Адже, по-перше, дозволяє підліткам компенсувати негативний для них досвід комунікації і тим самим забезпечує підґрунтя для позитивного оцінювання реальності та покращення осмислення власного «Я»; по-друге, саме активність у неформальних об'єднаннях розцінюється підлітками як процес, що дозволяє виробити нові для них життєві смисли та навчитися презентувати себе у системі соціальних стосунків.

Втілення індивідуального досвіду підлітків у формі нарративу (історій, розповідей) дозволяє їм осмислити свій досвід через більш широкий контекст, оскільки форма нарративу, сама по собі передбачає історично опосередкований досвід міжособистісних відносин. У нарративі, який формується під впливом молодіжної субкультури, підлітки обґрунтовують свої вчинки і вибудовують каузальні залежності між життєвими подіями, що сприяє укріпленню їх «Я-концепції». За допомогою нарративів підліток вибудовує непротирічну картину власного «Я», що конструюється за допомогою соціальних відносин, виступає їх функцією [9].

Конструювання власного «Я» підлітками, відповідно Й. Брокмейеру, Р. Харре [5], реалізується в системі соціальних відносин, а взаємодія відіграє при цьому центральну роль. Саме інтеракція знаходиться в центрі аналізу процесу конструювання внутрішнього світу особистістю, оскільки саме у взаємодії визначається властивість мови позначувати об'єкти оточуючої дійсності, з одного боку, та є сферою вираження мови, з іншого. Конструювання нарративів молодими особистостями виступає, з одного боку, механізмом ідентифікації і самоосмислення, а, з іншого, – надає їм ресурси для самореалізації і виступає у якості фундаментального компоненту соціальної взаємодії.

Система стосунків підлітка в неформальних об'єднаннях виступає певним середовищем, де конструюється та формується його «Я», зникає розірваність між особистим та публічним «Я» [14]. Сконструйована у процесі міжособистісної взаємодії ідентичність підлітка несе в собі як відображення культурних і соціальних норм, так і відображення суб'єктивного погляду підлітка на власну історію (нарратив).

Поступово апробовуючи свої можливості в системі неформальної активності в угрупованнях, підліток розвиває свої особистісні сили, усвідомлює смисл життя, який у подальшому стає основною детермінуючою силою його самореалізації. Процес самореалізації набуває незалежного, самоорганізованого, творчого характеру, а кризи, що неодмінно його супроводжують, стають конструктивними, інтегруючими та декомпенсаторними. Молода людина починає

усвідомлювати життя як потік життєтворчості і переживання самого смислу існування, що обумовлює формування почуття задоволеності процесом самореалізації і потреби в подальшому розвитку.

Натомість, серед представників контрольної групи значно частіше використовуються смислові конструкти, які характеризуються негативним, зневажливим та нейтральним оцінюванням ролі субкультур у житті молоді.

Негативне ставлення представників контрольної групи виражається у таких смислових конструктах, як «неможливість спілкуватися з іншими людьми», «ненормальність у розвитку», «гайання часу». Тобто, підлітки із контрольної групи характеризуються негативними ставленням та смисловою оцінкою субкультур у житті молоді, що, ймовірно, базується на відсутності у них необхідності перебувати у складі неформальних об'єднань. Осмислюючи своє життя з позицій успішного комунікативного досвіду у складі сім'ї та формальної групи, вони описують роль неформальної субкультурної взаємодії як негативну в становленні ціннісно-смислової свідомості молоді.

Також представники контрольної групи користуються нейтральними смисловими конструктами в описі ролі субкультур у житті молоді. Це такі конструкти, як «проведення часу», «знаходження однопумців» та «самовираження». Тобто з позиції використання цих конструктів підлітки з контрольної групи констатують основні напрямки діяльності у субкультурах, не проявляючи зневажливого оціночного ставлення до неформалів.

Порівняння вираженості смислових конструктів підлітків, що використані для опису субкультур, за критерієм «осмислення життя – беззмистовність» представлені на рис. 2.

Як свідчать дані, представлені на рисунку 2, представники двох досліджуваних груп відрізняються за оцінкою ролі активності в субкультурі в осмисленні життя. Зокрема, підлітки-неформали надають вираженого значення власній участі у діяльності неформальних груп у їхньому осмисленні життя, що зафіксовано в 54% таких досліджуваних. Участь у підлітковій субкультурі не впливає на осмислення життя в 32% неформалів, а викривляє його у 14%. Тобто переважно участь у неформальних об'єднаннях різного спрямування виступає чинником розвитку ціннісно-смислової свідомості молоді, адже у 68% представників експериментальної групи визначений вплив субкультури на процес осмислення життя підлітками. При чому такий вплив може мати як позитивний (у 54%) характер і виражається у смислових конструктах «навчитися краще осмислити світ», «доведення унікальності», «знаходження однопумців»; так і негативний (у 14%) характер. В останньому випадку це виражається у смислових конструктах «відсутність інших інтересів» та «ненормальність у розвитку».

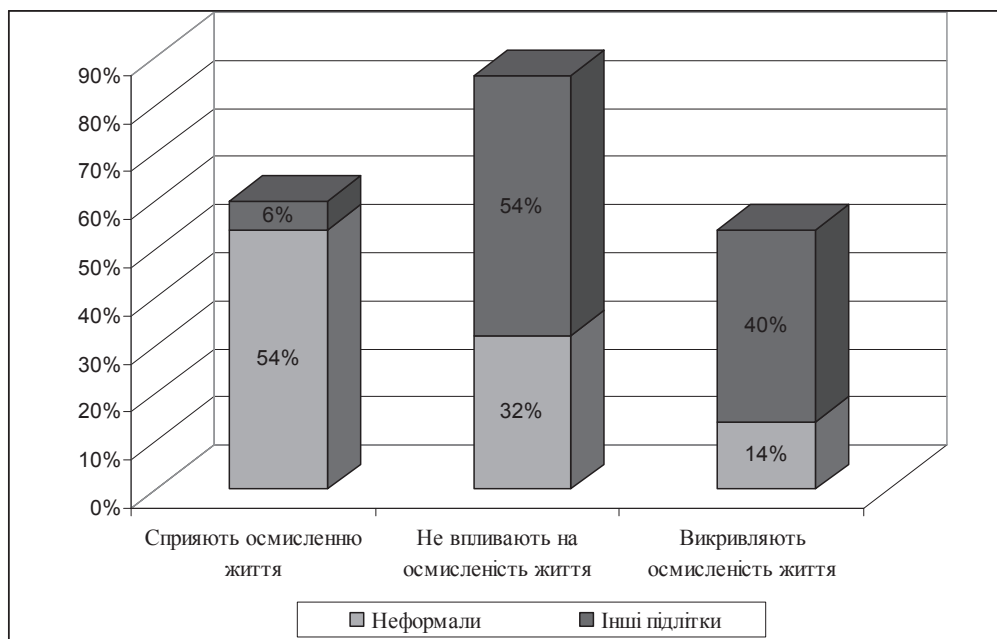

Рис. 2. Порівняння кількісних характеристик смислових конструктів, використаних для опису субкультури підлітками, за критерієм «осмислення життя – беззмістовність»

Натомість, більшість (54%) представників контрольної групи вважає участь у неформальних об'єднаннях як такою, що ніяк не впливає на осмислення життя молоддю. Це виражається у їх смислових конструктах «спосіб проведення часу» та «простір для спілкування». Значна частина досліджуваних другої групи (40%) розцінюють участь у неформальних об'єднаннях як фактор, що призводить до викривлення у осмисленні життя підлітками, що виражається у смислових конструктах «ненормальність у розвитку», «гаяння часу» та «відсутність інших інтересів».

Тобто вплив активності у неформальних об'єднаннях на осмислення життя та розвиток ціннісно-смислової свідомості молоді відзначається представниками обох досліджуваних груп. Проте, серед неформалів переважно констатується сприятливий вплив активності у субкультурах на розвиток ціннісно-смислової свідомості, а підлітки з контрольної групи більше схильні до розцінення впливу субкультури на становлення ціннісно-смислової свідомості молоді особистості як негативного, дезорганізуючого.

Беручи до уваги наукові погляди О.Є. Насіновської [12] та Ф.Е. Василюка [6] на природу ціннісно-смислової свідомості особистості (смислові утворення формуються в індивідуальному житті суб'єкта та наповнені суб'єктністю відношень до різних об'єктів і явищ, що супроводжується наданням їм ціннісного значення та певними емоційними переживаннями) порівняємо вираженість

сміслових конструктів підлітків обох досліджуваних груп, які стосуються ролі неформальних об'єднань у осмисленні життя підлітків, за критерієм «емоційне оцінювання цінності субкультур». Це представлено на рисунку 3.

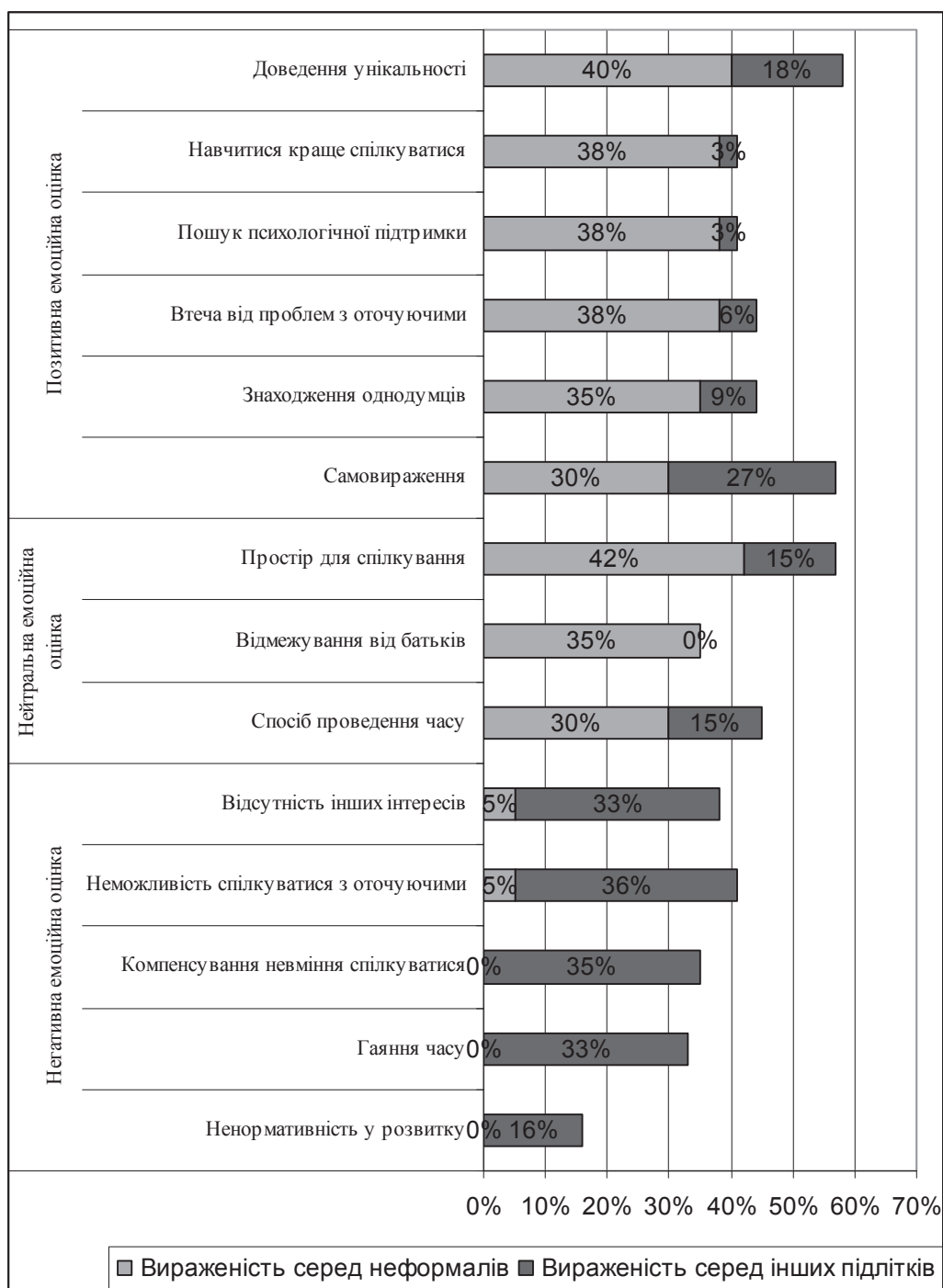

Рис. 3. Ієрархія смислових конструктів підлітків за емоційною оцінкою ролі субкультур у осмисленні життя

Як свідчать дані, представлені на рисунку 3, досліджувані експериментальної та контрольної груп відрізняються за суб'єктивним ставленням до ролі неформальних об'єднань в осмисленні життя підлітками. Зокрема, серед представників експериментальної групи переважають позитивні емоційні оцінки ролі субкультури на формування ціннісно-сислової свідомості молоді, а серед представників контрольної групи – негативні.

Так, позитивне емоційне ставлення досліджуваних до субкультур реалізується через використання таких смислових конструктів у їх описі, як «пошук психологічної підтримки», «самовираження», «знаходження однодумців», «навчитися краще спілкуватися» та «доведення унікальності». У таких смислових конструктах, переважно властивих неформалам, виражається ціннісне ставлення та позитивна емоційна оцінка досліджуваними ролі субкультур у становленні смислової свідомості молоді.

При цьому процес побудови наративу підлітками об'єднує реальність їхнього «істинного Я» і реальність їхнього «публічного Я». Бажаний «образ Я» підлітка-неформала, котрий він прагне створити в партнерів по взаємодії, перетинається з тим реальним «образом Я», що конструюється в процесі створення наративу [14].

Представники молодіжної субкультури прагнуть віднайти свою самість (враховуючи положення К.Г. Юнга [17]) та самоактуалізуватися (за А. Маслоу [11]). Саме інтегрування усіх аспектів психічного, духовного і соціального життя, досягнення їх гармонійної єдності виступає наскрізною метою молоді під час участі в діяльності субкультури. Засновуючись на відмінних філософських поглядах, ідеї субкультури різного характеру специфічно трансформують соціальну реальність для своїх послідовників, орієнтують їх у той чи інший бік сприйняття світу.

При цьому серед контрольної групи досліджуваних значна частина смислових конструктів має негативну емоційну модальність. Зокрема, це такі конструкти, як «ненормальність у розвитку», «гаяння часу», «компенсування невміння спілкуватися» тощо. Переважання таких смислових конструктів у описах свого ставлення до субкультури свідчить про наявність негативного емоційного ставлення до неформальних молодіжних рухів з боку молоді. Це, відповідно, свідчить про знецінення їхньої ролі в осмисленні життя молодими особистостями.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Формування ціннісно-сислової свідомості, як особливого результату конструювання образу власного «Я» підлітками, відбувається під час активної взаємодії з оточуючими через опанування соціальних норм взаємодії та конструювання наративів у відповідних соціальних

дискурсах. Особливу роль при цьому мають дискурси неформальних молодіжних об'єднань, які відображають поєднання типових соціальних дискурсів та специфічних субкультурних елементів бачення світу молодими людьми.

Підлітки з двох досліджуваних груп по-різному осмислюють роль неформальної субкультури у житті молоді. Представники експериментальної групи оцінюють роль субкультури у їхньому осмисленні світу і житті за допомогою двох груп смислових конструктів. Першу з них можемо означити як смислові конструкти, що відображають позитивне значення субкультури у осмисленні життя підлітків. Другу групу смислових конструктів можемо назвати як такі, що відображають наявність психологічних проблем у стосунках із оточуючими. В даному випадку субкультура осмислюється підлітками як простір для компенсації нереалізованих прагнень та емоційної підтримки.

Натомість, серед представників контрольної групи значно частіше використовуються смислові конструкти, які характеризуються негативним, зневажливим та нейтральним оцінюванням ролі субкультур у житті молоді.

Встановлено, що активність підлітків у молодіжних субкультурах виступає чинником розвитку їх ціннісно-сміслової свідомості. Адже, по-перше, дозволяє підліткам компенсувати негативний для них досвід комунікації і тим самим забезпечує підґрунтя для позитивного оцінювання реальності та покращення осмислення власного «Я»; по-друге, саме активність у неформальних об'єднаннях розцінюється підлітками як процес, що дозволяє виробити нові для них життєві смисли та навчитися презентувати себе в системі соціальних стосунків.

Незважаючи на те, що нами досліджені особливості відображення ролі субкультури у формуванні ціннісно-сміслової свідомості підлітків-неформалів, не вирішеним залишається питання впливу міжособистісної взаємодії в неформальних об'єднаннях на формування ціннісно-сміслової свідомості підлітків, що і виступатиме перспективами подальших досліджень автора.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / К.А. Абульханова-Славская. – М. : Мысль, 1991. – 299 с.
2. Балл Г.О. Взаємодія гуманітарної та природничо-наукової традицій в опрацюванні категорії особистості в психологічній науці / Г.О. Балл // Психологія і особистість. – 2013. – № 1. – С. 6–20.
3. Баруліна Ю.О. Методологічні передумови розуміння сутності ціннісно-сміслової свідомості школярів у просторі особистісно орієнтованого уроку / Ю.О. Баруліна // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2013. – Вип. 37. – С. 199–202.

4. Братусь Б.С. К изучению смысловой сферы личности / Б.С. Братусь // Вестник МГУ. – Сер. 14. Психология. – 1981. – № 2. – С. 46–55.
5. Брокмейер Й. Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы / Й. Брокмейер, Р. Харре // Вопросы философии. – 2000. – № 3. – С.29–42.
6. Василюк Ф.Е. Психология переживания / Ф.Е. Василюк. – М. : Изд-во МГУ, 1984. – 200 с.
7. Дьяченко Н.В. Развитие ценностно-смыслового сознания школьников в пространстве личностно-ориентированного урока / Н.В. Дьяченко / автореферат на соискание степени кандидата педагогических наук. ... 13.00.01. Общая педагогика, история педагогики и образования. – 29 с.
8. Карпенко З.С. Аксіопсихологія особистості / З.С. Карпенко – К. : ТОВ «Міжнар. фін. агенція», 1998. – 216 с.
9. Лавриненко В.А. Особливості ціннісно-смыслової свідомості підлітків із неформальних об'єднань / В.А. Лавриненко // Психологія і особистість. – 2015. – № 2. – Ч.1. – С.168–185.
10. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д.А. Леонтьев. – М. : Смысл, 2003. – 487 с.
11. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – СПб. : Питер, 2007. – 352 с.
12. Насиновская Е.Е. Методы изучения мотивации личности / Е.Е. Насиновская. – М. : Изд-во МГУ, 1988. – 80 с.
13. Седих К.В. Психологія сім'ї. Навчальний посібник / К.В. Седих. – Полтава, 2013. – 197 с.
14. Федорова Н.А. Проблема самопрезентации: подход нарративной психологии / Н.А. Федорова // Знание. Понимание. Умение. Работы молодых ученых. – 2007. – № 2. – С. 206–212.
15. Фромм Э. Ради любви к жизни / Э. Фромм. – М. : ООО «Фирма «Издательство АСТ», 2000. – 400 с.
16. Шабанов Л.В. Социально-психологические характеристики молодежных субкультур : Социальный протест или вынужденная маргинальность / Л.В. Шабанов. – Томск : ТГУ, 2005. – 399 с.
17. Юнг К.Г. Структура психики и архетипы / К.Г. Юнг; [пер. с нем. Т.А. Ребеко.]. – М. : Академический проект, 2007. – 303 с.
18. Wong P.T.P. Toward a Dual-Systems Model of What Makes Life Worth Living / Paul T. P. Wong // The human quest for meaning : theories, research, and applications / edited by Paul T.P. Wong, 2012. – 2nd ed. p. cm. – (Personality and clinical psychology series). – PP. 3–22.

В.А. Лавриненко

ОТРАЖЕНИЕ ФЕНОМЕНА СУБКУЛЬТУРЫ В СМЫСЛОВЫХ КОНСТРУКТАХ ПОДРОСТКОВ-НЕФОРМАЛОВ

В статье анализируются особенности отражения феномена субкультуры в смысловых конструктах подростков-неформалов. Проанализированы основные теоретические подходы к пониманию специфики конструирования смыслов подростками и зависимость ценностно-смыслового

сознания молодёжи от референтной социальной интеракции. Освещены результаты эмпирического исследования смысловых конструктов, в которых отражена роль субкультуры в формировании ценностно-смыслового сознания подростков. Представлен анализ данных конструктов в соответствии с критериями наполненности содержанием смысловой сферы подростков и эмоциональной оценки молодёжью роли субкультур в жизни.

Ключевые слова: *ценностно-смысловое сознание, субкультура, подростки-неформалы, смысловой конструкт, наратив.*

V. Lavrinenko

SUBCULTURE PHENOMENA REFLECTION IN A MEANING CONSTRUCTS OF ADOLESCENTS FROM INFORMAL UNIONS

The article is aimed to reveal the specificity of subculture reflection in a meaning constructs of adolescents from informal unions. The role of the quantity of informal unions increasing and psychological characteristics of informal youth in the actuality of this research are outlined. The results of theoretical analysis of problem of psychological specificity of adolescents from informal unions in actual psychological investigations are described.

The role of language in constructing narratives of adolescents according to typical social discourses and specific discourses of informal youth engagement are outlined. Besides, the idea of adolescent's value-meaning consciousness formation as a connection of individual-psychological features and cultural-communicative discourses are represented by the author.

The results of empirical research of the specificity of subculture reflection in a meaning constructs of adolescents from informal unions are represented in the article. Besides, the expression of subculture in a value-meaning consciousness is revealed by the different groups of meaning constructs. The first group of meaning constructs reflects different aspects of subculture positive influence on the adolescent's meaning formation process. Second group of meaning constructs are identified by the author as a non-influent on the adolescent's meaning of life process. And the third group of constructs are defined as a negative influence on the adolescent's meaning formation process by the author.

As well, the role of subculture in a overcoming of psychological and communicative adolescent's problems are outlined in the article. Author regards the subculture as a space of self-realization and constructing of life meanings and values by symbolic (speech) systems by adolescents.

On the basis of results of empirical research of subculture reflection in a meaning constructs of adolescents from informal unions the perspectives of further investigations are defined by author.

Keywords: *value-meaning consciousness, subculture, adolescents from informal unions, meaning construct, narrative.*

Надійшла до редакції 27.12.2015 р.